

VEZETŐ
A
HÁTSÓINDIA
ÉS INDONÉZIA
KIÁLLÍTÁSHOZ

Revizió 2022.

2.

HEM
Könyvtár
20230113

K. 528 (8033)

Magyar Nemzeti Múzeum-Iparművészeti Múzeum
KELETÁZSIAI MŰVÉSZETI MUZEUM
Budapest, VI. Sztálin-ut 103--Telefon: 228-476.

A KELETÁZSIAI MŰVÉSZETI MUZEUM
KIÁLLÍTÁSAI

I.

HÁTSÓINDIA és INDONÉZIA

Budapest
1953.

A kiállítást rendezte Baktay Ervin, Felvinczi Takáts Zoltán professzor, Gondosné Nagy Piroska /Néprajzi Múzeum/ és Fehérvári Géza segítségével.

A rendezés művészeti megoldását Köpeczi Boócz István tervezte. Feliratok: Richter Ilonka és Zborovszky Katalin.

Technikai megoldások: Kelemen Gyula vezetésével Árvai Károly, Karácsony Mihály és Szabó Gábor.

Restaurálások és tisztítások: Kelemen Gyula. Két színi festményt kassirozta Erdélyi József.

F.K.: Gárdos György. Készült a Magyar Nemzeti Múzeum-Történeti Múzeum Rotaprint üzemében 2000 példányban 1/2 iven. F.v. Dajbukát Gergely.

A Keletázsiai Művészeti Múzeum kiállításai

X.

Hátsóindiai és Indonézia művészete

Ázsia délnyugati részét Hátsóindianak nevezzük, az ettől délre vagy délkeletre fekvő nagy szigetcsoportot Indonézia név alatt foglaljuk össze. Mindkét névben benne van az utalás Indiára. Valóban, ezek a területek igen régi idők óta szoros kapcsolatban álltak Indiával. A sokféle nép, mely Hátsóindiát és Indonéziát lakta s lakja, fajilag általában elüt az Indiában élő népek nagy tömegétől és csak egyes, kisebb csoportjainak vannak fajrokonai ott, a kisszámu őslakók törzsei közt. Annál erősebb volt azonban az indiai kultúra hatása ezekre a területekre. Az indus kereskedők már az i.sz.e. századokban fel-felkeresték hajóikkal Hátsóindiát és Indonéziát, különösen pedig "Szuvarnahumi"-t, az "Aranyföldet" /Szumátra/ és a kutatások szerint feltehető, hogy kisebb-nagyobb indiai kivándorló csoportok már akkortájt megtelepedtek a partvidéken és a szigeteken.

Az indiaiak első letelepedéseinek kora még felderítetlen. Nagyon valószínű, hogy i.sz.e. a 3. században nagyobbarányú kivándorlás irányult India keleti partjairól, az akkori Kalinga országából Hátsóindia legkeletibb vidéke, a mai Vietnam felé. Ezt látszik bizonyítani, hogy itt az indiaiakat mai napig klíngeknek nevezik, mert a szó Kalingra, Kalingára utal.

Az i.sz.u. 2-4. századok közt azonban már történelmileg kimutatható betelepülések mentek végbe. Indiai "gyarmatosításról" szoktak beszélni, de ha gyarmatosítás alatt az új és legújabb kor nyugati hódítónépeinek tengerentuli terjeszkedését értjük, a

karja ismerni egy távoli világ műveltségét s ennek gyökereit, akkor a fentemlített hiányosságok ellenére is igen tanulságosnak és hasznosnak fogja találni a szerzett ismereteket.

1. terem.

Itt a "magas művészet" legrégebb emlékei fogadják a látogatót. Plasztikai műveket mutatunk be Burmából, Kambódzsából, Sziamból, Jávából és Baliból.

Az indiai hatások első korszakában minden területen az indus művészet stílusai jelennek meg, szinte változatlanul. E kor alkotásai még egészen szoros rokonságot tartanak az egyidejű indiai művészettel. Sajnos, egyűjteményünk nem rendelkezik műtárgyakkal ebből az első, teljesen indiai jellegű korszakból. Fényképek mutatnak be néhányat közülük.

Burma / eredeti neve voltaképpen Báma /. Indiával ósidők óta élénk kapcsolatban állott. Az Indiában létrejött buddhizmus már az i. u. első századokban gyökeret vert Burmában. A buddhizmus két főirányzata közül végül a déli forma /Hínajána/ lett általánossá, s ennek klasszikus földjével, Szilannal /Ceylon/ állandóvá vált Burma kapcsolata. Innen is művészi hatások jutottak Burmába, hol a vetélkedő birodalmak fővárosai ma már a legtöbbjük csak romhely - nagyszabású műalkotásokat hoztak létre. A művészet, mint a régi Ázsiában mindenütt, elsősorban a vallást szolgálta. Sztupák vagy ismertebb szóval "pagodák" / ereklyéket őrző, félgömbalaku építmények, oszocsos oromdisszel /, kolostorok, templomok, fejedelmi paloták stb. épültek, s ezeket szobrok, domborművek díszítették.

Pagánban / Észak-Burma / építészeti és plasztikai emlékek nagy sokasága található. Néhányat fényképen mutatunk be. Legtöbbjük a 10-13. századból való. A burmaiak művészetszeretétét és kulturálságát igazolja, hogy a buddhizmus egyik legrégebb emlékművét Indiában, a bórh-gajai Nagy Pagodát, a 13. században egy pagáni király renováltatta. s e műemlék kisebbített mását

Burmában is felépíttette. Ugyanezt az indiai építészeti remekművet a jelen század elején is megint burmai buddhisták hozták rendbe.- Paganban nagyon sok műemlék ma is épségben áll.

Prom /Prome/ egykori főváros térségében még régibb művek romjait találjuk, némelyik az i.u.4. századból való. Prom túlélte Pagánt. Dél-Burmában Thaton őrsi építészeti és plasztikai műemlékeket a klasszikus korból, a 14. századig, Pegu a 16. századig.

Az indiai hatásokból kialakult stílus a 12.századtól kezdve általában felváltotta a helyi jellegű művészetet, ami eleinte hanyatlást jelentett, de később a helyi jelleg igen eredeti, új stílussá fejlett. Ez a 17-18. századig uralkodott, onnan kezdve azután egyre inkább a külsőségek, a felszínes dísz váltak uralkodóvá. A legújabb kor emlékei kapcsán alább ismertetjük az ujkori Burma művészetét.

Burma régi szobrászatát kiállításunkon a fal mentén felállított emlékek közt, egy festett és aranyozott fej-törödék, egy igen erőteljesen mintázott, leegyszerűsített formáival nagyon kifejező, fehér kőből faragott fej, egy - valamikor festett és aranyozott-fehér márvány ülő Buddha, s egy finom, lakkozott fából faragott álló Buddha, az üvegszekrényben pedig egy kisméretű bronz ülő Buddha képviseli.

Megjegyzendő, hogy nemcsak Burmában, hanem a többi területen is a plasztika és festészet leggyakoribb, sokszor szinte kizárólagos tárgya a Buddha személye, különféle megjelenéseiben, amelyeket a testtartásról /ászana/ és a kezek mozdulatáról /mudra/ lehet felismerni. Darabjaink közt sok a töredék, csupán egy-egy fej, de a hagyományos ismertetőjelekről megállapítható, hogy Buddhát ábrázolják.

Noha földrajzilag Burmához legközelebb Sziám fekszik, mégis előbb kell foglalkoznunk Kambódzsával, mert ennek régi művészete nagymértékben hozzájárult Sziám művészetének kialakulásához.

Az indiai kultúra itt már az i.u. legelső századokban

meghonosult, s az első jövevények emlékét őrzi a Csampából /a mai Vietnamból/, a 8. századból származó régi dombormű, mely Kaundinja nevű vezérük házasságkötését ábrázolja a helyi fejedelemmel: a mű fényképét az első falitáblán láthatjuk.

Kambódzsza és Csampa igen korán kapcsolatba került a velük északon határos Kinával. Indiai származású fejedelmek követségeket küldtek a kínai császári udvarba, a adót fizettek. A kínai kultúra és művészet hatásai elkeveredtek az indiaival.

A legjelentékenyebb indus dinasztia alapítója Jávából vagy Szumatrából jött Kambódzsába és a 8.-9. századtól kezdve több nagy város jött létre. Ebben az időben az előbbi, egészen indiai jellegű művészet erősen átalakult, a kambódzsai khmer nép új, erőteljes és igen magasrendű művészetet fejlesztett ki. Ennek legkiválóbb alkotásai az egykori főváros, Angkor Thom építészeti alkotásai. Legtöbbjük homokkőből épült, gazdag ornamentikával és plasztikai díszítéssel. A fejedelmek hol a buddhizmust, hol a bráhmanizmust pártfogolták, de az utóbbi általában előtérben állott. Így pl. az Angkor-thomi nagy Bajon-templom a hindu Siva főisten kultuszát szolgálta. A 12. században létesült a fővárostól nem messze Angkor Wat hatalmas templomcsoportja, Visnu főisten tiszteletére. E művek plasztikai alkotásaiban a khmer stílus elérte fejlődésének tetőfokát.

A falitáblán több kambódzsai műremeket mutatunk be. A múzeum a kiállításon két eredeti tárgyat mutathat be e területről. Az első csoportban látható domborművészet Angkor Vatból való és jól jellemzi a fejlett khmer művészetet. A másik tárgy egy kisebb töredék Angkor Thomból; ezt a tárlóban láthatjuk.

A 14. századtól a hinduizmus helyét mindinkább a buddhizmus foglalja el, s a művészet is ezt szolgálja. Az újkorban itt is hasonló átalakulás ment végbe, mint Hátsóindiában általában és a "magas művészet"-et könnyedébb, felszínesebb díszítőművészet váltja fel.

A kambódzsai művészet, elsősorban a khmer stílus, nagy hatással volt a környező területek művészi fejlődésére. Sziám művészete enélkül el sem képzelhető.

Sziámot a lao-thai nép hódításai előtt mon-khmer népek lakták és a khmer jellegű művészet itt is gyökeret vert. Ennek alkotásai főleg az egykori fővárosok, Szukhotai és Szavanlakok helyén maradtak fenn. A 10-11. században azután kialakult a klasszikus sziámi, azaz thai-stilus. Az első korszak alkotásait csupán képeken mutathatjuk be, de a thai művészet klasszikus stílusát egy vörös kőből készült Buddha-fejjel és egy legkésőbb a 13. századból való bronz Buddha-fejjel illusztrálhatjuk; az utóbbi a teljesen kialakult sziámi stílus példája. Ennek fő jellemző vonása a hullámos vonalú szemhéj, a szájnak szintén hasonló vonalú ábrázolása, általában pedig az életteljes, jól megformált és kifejező plasztika. Ezen a darabon már láthatjuk a jellegzetes sziámi elemet, a Buddha kiáradó szellemi erejét jelképező, lángnyelvre emlékeztető dísz a fejtetőn, amely később szabványos alakot ölt és spirális csucsdisz formájában minden sziámi Buddha-ábrázoláson megjelenik.

Már az ujkorból való a két másik sziámi plasztika. Ezek is a Buddhát ábrázolják, jellegzetes ülőhelyzetben és kéztartással. A bronzszobrokat rendszerint aranyozták, s az aranyréteg mint a mi példányunkon is - olykor felenged, felhólyagzik és lepedezik.

Sziában szintén végbement az a változás, amelyről fentebb ismételtén szóltunk, s a 17-18. századtól fogva a művészet egészen új helyi stílust mutat.

A főntebb egyszer már említett ősi, az indiai hatást megelőző korból származó művészeti stílust jól példázza az 1. teremben, az ablakok közt elhelyezett szertartási bronz-dob. Ez a típus délkeleti Kínában éppúgy otthonos volt, mint Hátsó-india délkeleti részében. Tárgyunk Vietnamból, a 2.-4. évszázadból származik. A nagyon finoman megmunkált bronz díszítése a Napot és körülötte az Állatöv körét / sodiákust / ábrázolja, az állatövi jegyek jelképeivel. Ezek eltérnek a délázsiai és mediterrán kultúrköröknek nálunk is ismert jelképeitől /Kos, Bika, Ikrék stb./ és a Kinai-belsőázsiai kultúrkörben gyökereznek. Pl. a "Bika" jegyének a dísző, a "Skorpiónak" a Kigyó, a "Nyilazónak" a Ló, a "Vizöntőnek" a Major felel meg, stb.

Csampa - a mai Vietnam - az indiai származású uralkodók alatt a 15. századig fenntartotta az indiai hatásokból kialakult kulturát, de már e kor vége előtt erős kínai hatások érték. Az új-korban ezek teljesen előtérbe léptek, úgyhogy a mai Vietnam kulturális szempontból szinte elválaszthatatlan már Kínától. A vele szomszédos Jünnan voltaképpen szintén még Hátsóindióhoz tartozik, de teljes mértékben kínai jellegű, s indiai hatások nem érvényesültek területén. - Vietnami tárgyakat még a 3. teremben is bemutatunk.

Az 1. terem jobboldalán bemutatott plasztikai csoportban / az ablaknál / Jáva régi művészetét ismerteti a falitábla sok nagy fényképe. Jávát az indiai hatás Szumátra felől érte el, ahol még előbb meghonosodott. De Indiából, mi több, Észak-indiából is vándoroltak be Jávába indusok, s a tudós kínai utazók /Fa-Hszen, I-Tszing stb./ az 5. és 7. századok közt beszámoltak arról, hogy Jávában sok indus él, s a buddhizmus mellett a bráhmanizmus is igen elterjedt. A buddhizmus csak aránylag rövid ideig állt előtérben, s ekkor létrehozta Jáva egyik legnagyobb szabású remekművét, a Borobudur óriási építményét /8-9. század/. Itt az egymás fölé emelkedő terraszok körjárait domborművek sorai díszítik, s ha ezeket egymás mellé helyeznők, 5 km hosszúságot adnának. Nemcsak méreteiben nagyszerűek ezek az alkotások, hanem művészi értékben is. A Buddha életének eseményeit és "előző életeinek" legendáit ábrázolják, tele élettel, mozgalmassággal. A stílus közel áll Indiához, de ilyen nagyarányú hasonló alkotást ott sem találunk. Jáva többi régi műemléke már a hinduizmushoz fűződik. Ilyenek a Dieng-fennsík templomai, de még jelentékenyebbek a prambanami Siva- és Visnu-templomok, a 9-10. századból. Az itt is több km. hosszúságot kitevő domborművek sorozata az indiai Rámájana eposz regés történéseit ábrázolják, s ellentétben a Borobudur szinte realiztikusnak nevezhető stílusával, a hindu képzelet fantasztikus világának alakzatai népesítik be. Ezuttal nemcsak India hatott ki tengerentúlra, hanem szinte bizonyos, hogy e kor jávai alkotásai visszahatottak Indiára - mellfel élénk kapcsolat állt fenn-

s a prambanami plasztika stilusa befolyásolta a 10-11. század dekkhani és délindiai alkotásait.

E kor stílusát őrizte meg a 12-14. századból való Ráksasza / démon- / szobor, amelyet eredetiben mutatunk be. Az ilyen ábrázolásokat a templomok vagy szentélyek bejárata mellett helyezték el, mint "kapuőröket".

A 15. században az iszlám hódítása elérte Jávát és véget vetett a klasszikus művészetnek. A mohamedánok vallási türelmetlensége arra készítette a régi indiai vallásokhoz ragaszkodó jávaiak egy részét, hogy a közeli Bali szigeten keressenek menedéket. Baliban az indiai eredetű kultúra már előbb szintén meghonosodott, s a kivándorló jávaiak itt az iszlám behatásától mentesen élhettek, megőrizhették régi hagyományait és művészetüket. Mindez mainapig él Bali szigeten. Már Jávában, az indo-jávai korszak végefelé / 13-15.sz. / kialakult egy új stílus, amelyben az ősi helyi hagyományok léptek előtérbe. Ez hozta létre a panaratan hindu templomok plasztikáit. A táblán bemutatott fényképekből látható, milyen nagy különbség van ez ábrázolások és a Borobudur vagy Prambanam régebbi művészete közt. Bali szigeten ez az újabb, helyi stílus még további átalakuláson ment át az ujkor óta; itt is előtérbe lépett a felszínebb díszítő hajlam. Jól példázza az ilyen értelemben már "modernnek" nevezhető új stílust a két Bali-szigeti "kapuőrző" Ráksasza-szobor, melyeket Xantus János hozott haza távolkeleti utjáról. Fából készültek, festéssel és aranyozással. Ez a jávai Panaratan-stílus népének mondható folytatása. Az ábrázolásmód, a díszítmény, erősen emlékeztet a jávai és Bali-szigeti wajang-játékok figuráinak stílusára.

Sziámban és Burmában a már többször említett stílári átalakulás a 17-18. század óta egészen feltűnően megfigyelhető. A régi nagyvonalúság, egyszerű formák és közvetlen kifejezés helyét a járulékos elemek, a felszínes hatásra törekvő díszítmény, sok esetben a "cifraság" foglalják el. A táblán fényképek mutatják be az ujkor műveinek néhány jellemző példáját. Sziámban a legutóbbi főváros, Bangkok, Burmában Rangun és Mandalay

* Burmában

palotái, templomai, kolostorai és sztupái képviselik az új stílust. Az építkezésben és bizonyos fokra a képzőművészetekben is észrevehető a dél-kinai hatás, bár ez a legtöbb esetben nem Kína legmagasabbrendű művészetéből ered, hanem inkább "provinciális" kina hatásnak tekinthető.

E legújabb kor stílusát néhány aranyozott, színes kő vagy üvegberakással díszített burmai és szíami Buddha-szobor, egy nagy burmai, tuldiszes démon-figura, s a tárlóban kisplasztikai művek mutatják be. A tárlóban a már említett régebbi műtárgyakon kívül az újkor kevésbé tartalmas, inkább felszínes hatású darabjait látjuk. De az előbbieket nagyon figyelemreméltók, pl. a 14-16. századból, tehát a szíami "Ajut-hia"-korszakból való nagyon nemes plasztikájú kis bronz Buddha-fej, azután egy régi kis bronz ülő Buddha, egy másik, érdekes kis darab Jávából, a 15. század előtti hinduista korból / egy Kinnara, vagyis mennyei zenész, félig madártestű alak /, azután az újabb stílusban készült aranyozott szobrocskák. Érdekes a két kis fehér márványból készült burmai plasztika; az egyik az "elmélkedő Buddhát", a másik a fekvő, vagyis haldokló Buddhát ábrázolja a hagyományos testtartásban. A múlt századból valók, de a Promban készült régi márványszobrokra emlékeztetnek.

2. terem.

A bejáratától mindjárt balra álló üveges tárlóban Indonésia ősi népművészetének még mindig élő hagyományos stílusát figyelhetjük meg. Az itt bemutatott, inkább néprajsi jellegű tárgyak Borneóból valók, vagyis olyan területről, amelyet az indiai kultúra hatása vagy egyáltalán nem, vagy csak felszínesen, átmenetileg érintett. A darabok díszítése, a kosarak fonott mintázata, a textilanyagok szövése, színe, az egykor annyira rettegett borneoi dajak-ok "fejvadász"-kardjai, stb. egy ősrégi, kezdetlegesebb, de gazdag

képzetű és eleven alkotókészségű nép művészetének jellegzetes példái. Érdekes a Molukka-szigetéről való kis hajó-modell: a keleti ember hallatlan türelmével apró szegfűszeg-darabkákból készült a múlt században, de átható illatát mainapig sem veszítette el. A nyugati hajósnepek egész Indonéziát "Fűszerszigeteknek" nevezték s az ott termő értékes fűszerek nagy mértékben okozták azt, hogy az európai hajósok felfedezzék a Távólkeletre vivő víziutat, majd elfoglalják és kizsákmányolják a megszerzett gyarmatterületeket.

As ajtótól jobbra álló szekrényben a hátsóindiai iparművészet egyik legjellegzetesebb termékét, a lakk-tárgyakat mutatjuk be, néhány másféle tárggyal együtt. A lakkunka valószínűleg Kínából származott be Sziámba és Burmába is. A tárgyak alapja vagy fa, vagy a kisebb daraboknál vékony bambuszhasítékból készült fonadék vagy sűrű lószőrfonat. Az alapra több rétegben viszik fel a lakkot, egymásután a különböző színeket, s mindegyik rétegen kivésik vagy karcolják a kívánt mintásatot. Az egyes rétegek száradása hosszú időt kíván, s egy-egy tárgy több hónap lassu, aprólkos, gondos munkájával készül el. A lakkozott dobozok mindenféle méretben kerülnek kivitelre és nagy keresletnek örvendenek. Egészen nagy díszdobozokat a 3. teremben is bemutatunk. - A tárlóban még egy hajó-alaku burmai lant és több Bali-szigeti kisplasztika látható fából vagy csontból. Az iparművészeti termékek közt kínai jellegűek is akadnak. Hátsóindiában már évszázadok óta igen sok kínai telepedett meg, a kínai műiparosok vagy egészen kínai típusu tárgyakat készítenek, vagy a helyi jellegű darabokra is átvisznek némi kínai stílust. Erre jó példákkal szolgál néhány tárgy a 3. teremben is.

A terem közepén álló tárló a szinjátszás és bábjáték hátsóindiai és indonéziai formáit ismerteti. A színjátszás és pantomim-jellegű tánc, valamint a bábjáték szinte minden területen otthonos és ősi hagyományokban gyökerezik, bár később indiai - helyenként kínai - hatásokra módosult.

A terem a jávai és Bali-szigeti Rajang-játékok mű-

faja. Eredetileg csak a báb-árnyjátékot nevezték így, de később a színelőadás minden fajtájára átvitték az elnevezést. A Wajang különféle fajtái közt legnépszerűbb a Wajang-árnyjáték. Ezt a tárló plasztikusan bemutatja. A bőrből kivágott, festett, perforált/átlyuggatott/ rajzzal diszitett, mozgatható karokkal ellátott figurákat a megvilágított ernyő előtt mozgatja a dalang, a játékmester. Nagy becsületben áll a nép előtt, hiszen nemcsak mozgatja a bábukat, hanem ő mondja vagy éneklí a szöveget is. A Wajang-purva műfaja az ősi indus eposzokból, a Mahábháratából és a Rámájánából meríti tárgyait. Számtalan szereplője van, de a közönség jól ismeri valamennyit és az egyes alakok kilétét már a külső megjelenése elárulja. A Wajang gedok az indo-jávai hőskor regés alakjait szerepelteti, tehát ujjabkeletű az előbbinél.

A férfiközönség a színpad előtt ül és jól láthatja a megvilágított, színes, részletesen rajzolt figurákat, míg a nők a tulsó oldalról csak az alakok mozgó árnyképeit szemlélhetik. A tárló hátsó oldalán megfigyelhetjük, hogy az árnyképeknek sajátos hatásuk van, s ez talán még hangulatosabbá teszi a látványosságot.

Későbbi fejlődés a Wajang kelitik. Fából készült, kevésbé plasztikus, nagyjából lapos figurák szerepelnek megvilágított háttér előtt, árnyékvetítés nélkül. A darabok tárgya a 13-14. század indo-jávai birodalmainak korából való, hőstörténeteket vagy szerelmi históriákat jelenítenek meg. E műfaj figuráit a tárló első oldalán, az alsó részben mutatjuk be. Ugyancsak itt láthatjuk a Wajang-golek plasztikus, felöltöztetett bábjaít is. Az ezekkel előadott darabokban már muzulmán regehősök is szerepelnek, tehát a műfajnak a 15. század után kellett kialakulnia.

Ismeretes még a Wajang beber műfaja. Mivel azonban ez már a festészet eszközeit használja fel, például a 4. teremben mutatjuk be.

Sziámban a jávai Wajang-hoz némileg hasonló árnyjátékok vannak. Itt nem külön bábokat szerepeltetnek, hanem egyes a-

lakokat vagy egész jeleneteket ábrázoló állóképek sorát vonultatják el a nézők előtt. A szöveget szintén a mutogató mondja. A bőrből kivágott és perforált rajzu képeket nagyfelületű fehér lapra vetítik. Egy ilyen képet a tárló hátsó oldalán, a Wajang-árnyjáték alatt láthatunk, átvilágítva.

A tárló oldalfalain fényképek és kisérőszövegek ismertetik a színjátszás és táncjáték különféle műfajait, valamint a burmai bábjátékot.

Jávéban az élő színészek bemutatta színjáték ősi, maláj-polinéziai eredetű formája, a Wajang-topek, a 10.sz. óta ismeretes. Ebben a szereplők emberi és állati maszkokat viselnek. Egy ilyen álarc eredetiben is látható a kiállításon. A 18.században, nyugati hatásra alakult ki a Wajang wong, amelyben a színészek nem viselnek álarcot. Ez azonban inkább csak a fejedelmek és jómóduak közt volt kedvelt, a nép széles rétegeit kevésbé érdekelte. A színi vagy táncjátékok szövegét is a szereplők helyett a dalang mondja és énekli.

Az összes műfajokhoz tartozó előadásokat a gamelan zenekar kíséri. Ez fuvó és vonós vagy pengető hangszereken kívül, főleg ütőhangszerekből áll, s ezek - fa-cimbalmok /xylophon/, gongsorozatok és dobok - adják a zene jellegét. A jávai és Bali-szigeti gamelanhoz sok tekintetben hasonló burmai és sziámi hangszerek némelyikét a terem sarkában, a 4. terembe vezető ajtó mellett mutatjuk be.

A terem baloldali hosszanti fala mentén kétoldalt iparművészeti tárgyak csoportja nyert elhelyezést. Burmai és sziámi darabok ezek. Festett és aranyozott, fából készült pagoda-modelleket látunk, amelyek házioltár-féle szerepet töltenek be a buddhistáknál. Az író- és könyvesládák mindkét országban egyaránt használatosak, a két darab jól példázza a stílusok különbözőségét. Írószereket, papirost, könyveket, leveleket tartanak bennük, s olvasáskor a hosszukás alaku könyvet a láda tetejére helyezik. Ilyen könyveket a középső tárlóban látunk; buddhista írásművek kézzel írott vagy festett betűkkel. A felső polcon lévő sziámi könyvet színes illusztrációk

/miniaturák/ diszitik, a másikat, amelyet Burmában irtak, azaz festettek, arany lakkfestékekkel bevont lapokon igen dekoratív hatású fekete írással látták el. A szekrényben egyuttal néhány buddhista kegytárgyat is látunk. Érdekes köztük az u.n. khakkhara, a "lármabot" - a karikákkal felszerelt darabot a buddhista szerzetesek a botjuk végére tűzve viselik Burmában; tilos szóval kérniük az eledel-alamizsnát, ezért a szerszám csörgetésével már messziről jelzik közeledtüket. A tárló hátfalán sziámi díszítést látunk, fából faragva és aranyozva. Ilyen akroterion-szerű, gazdag, változatos díszítésekkel látják el a templomok nagy paloták fedelének eresztét.

A belső falakat, az ajtó és ablakkereteket kisebb-nagyobb méretű festett és aranyozott falapokkal diszitik vagy borítják. Több ilyen táblát mutatunk be a falakon. Vagy arany alapon feketével, vagy fekete alapon arannyal festik meg az alakokat és díszítvényeket. A táblák jó példái Sziám ujkori művészeti stílusának, amelyet az I. teremben az újabb plasztikákon már megfigyelhettünk. Ez a stílus sikeresebben érvényesül a festészetben és az iparművészetben, a táblák a legtöbb esetben komoly művészeti értékek.

3. terem.

A bejáraton túl a terem elején helyeztünk el egy igen gazdag faragású, nagy burmai ellenzót. Sárkány-motívumai közvetett kínai-nepáli hatásra mutatnak, de a díszítés stílusa jellegzetesen burmai. A terem bejáratától jobbra és balra a sarkokban egy-egy faragott szék áll; az egyik, a gazdagon faragott, domboru támlával, burmai munka, a másik Sziámból való. Az ülőbutor használata Hátsóindiában aránylag ujkeletű, Kinából, majd még inkább nyugatról ered. Általában csak a 17-18. sz. óta készülnek butorok, karszékek, asztalok, szekrények stb., és ha a formák gyakran elárulják is az idegen mintát, a díszítés, a faragvány stílusa a helyi mű-

vészet hagyományyaiból táplálkozik.

A terem baloldalán az első tárlóban a fémművesség termékeit mutatjuk be. Jávai, szumatrai, sziámi, burmai és vietnami darabok példázzák a helyi stílusokat. A ritkán alkalmazott nemesfémeken kívül a legkedveltebb anyag - akárcsak Indiában - a réz, olykor a bronz. Az egyes tárgyakon jól megfigyelhető az indiai vagy kínai hatások váltakozása, de - főleg a használati eszközökön - az ősi eredetű helyi, népi stílushagyományok feltűnőek. A vietnami darabok kínai hatásáról tanuszkodnak.

Érdekesek a kis épület- és kocsi-modellek. Noha mind a közelmultban készültek, az idegenforgalmi kereslet üzleti céljaira, mégis jellemző mintáit mutatják az ősi indonéziai vagy hátsóindiai építkezés formáinak. Az ügyes megmunkáláson kívül valóban csak ebben áll az értékük.

A baloldali középső, nagy tárló textiliákat mutat be. Az indonéziai textilipar legnevezetesebb, nyugaton is jól ismert típusa a batik. A batik készítés legfejlettebb formáját Jávában és Bali szigeten találjuk. A finom selyem vagy gyapotanyagra előbb felrajzolják a minta körvonalait, azután viasszal fődik azokat a részeket, amelyek egyelőre még festetlenül maradnak, s az anyagot a kívánt színű festékbe mártják. Száradás után kioldják a viaszréteget, majd újabb mintarészeket festenek meg a következő színnel, ismét viasszal fődve azokat a részeket, amelyeket ezuttal nem szabad a festéknek érnie. Ezt az eljárást ismételve, hosszadalmas és gondos munkával készül el a többszínű, rendkívül eredeti mintázatu és finom színezésű batik. A tárlóban egymás mellett láthatjuk a készítés különböző fázisait, azután igen szép, kész batik-darabokat mutatunk be. Köztük az indonéziaiak ősi viseletének legjellegzetesebb darabját, a szárong-ot. Ez többnyire batikolt anyagból való, hosszukás négyszögű kelmedarab. Férfiak és nők egyaránt a derekuk köré csavarva viselik. A népviseletet a tárló mellett több fényképen is bemutatjuk.

Indonéziai eljárás az u.n. ikat-szövés is, amelyet szín-

tén bemutatunk. Ez - hasonlóan az indiai patóla - szövéshez-szálban festett anyagból készült. Textiliákat a falakon is elhelyeztünk. Egy hatásos burmai terítőt, amely aplikációs munkával készült, a lépcsőházban láthatunk.

A következő tárló a terem baloldalán Sziám keramiáját mutatja be. A kerámia egykor ősi ipar volt, s a felső polcon látható kisebb darabok a legrégebb típusokat mutatják, kivéve a tarkán színezett kis edényeket, amelyek ujkoriak. A 13. században kínai mesteremberek telepedtek le Szavankalokban, Észak-Sziám akkori fővárosában és kínai jellegű keménycserépedényeket készítettek. Ebből alakult ki az idők folyamán a jellegzetes thai-sziámi kerámia. Ez eljutott tengeren Indonéziába, a Fülöp-szigetekre, sőt Japánba is, ahol a hatása kimutatható a kerámia fejlődésében. A szavankaloki műhelyek a 16. század végéig megszűntek. A 15. század végével megindult a kínai porcellánok behozatala s ezek a 17-18. században már teljesen kiszorították a keménycserépet. A porcellánokat többnyire Kínában disztítették sziámi stílusban, de gyakori volt, hogy sima edényeket Sziámban festették meg és égették ki újra.

A szemközti oldalon, az ablak melletti tárlóban a főbb fegyvertípusokat gyűjtöttük össze. A legismertebb indonéziai fegyver a kris. Ennek legrégebb ismert típusa az u.n. Madjapahit-kris, amelyet a markolattal egy darabból kovácsoltak. Mindenesetre még a 13. sz. előtt alakult ki. A régi kris-pengék egyenesek, a hullámos penge újabb, talán indiai eredetű forma. A penge jelképes kígyót ábrázol; az egyenes penge a nyugvó, a hullámos a tovasikló kígyót. A pengének mágikus erőt tulajdonítottak, mintha titokzatos élet lakozna benne.

A pengét a fegyverkovács az arab eredetű damaszkoló eljárással készíti. A legértékesebb darabokat hosszadalmas munkával egybekalapált acélból és jávai meteorvasból /pamor/ kovácsolták és kovácsolják, mert krisek ma is készülnek, bár az idegenforgalom és a kereskedelemre dolgozó ipar következtében a színvonal erősen hanyatlott. Az arany-berakást /tausirozást/, a markolatgyűrű diszitását és a drágaköves berakást az ötvös

végzi. A markolat és a hüvely faragása külön mesterember feladata. Többféle markolat-típus van; mind emberalakra vezethető vissza, de ezt a muzulmán uralom óta stilizált formákkal leplezik el. A nemes fából készült, finoman megmunkált hüvely sokszor értékesebb a nemesfémberitásuaknál. A markolat egyuttal viselőjének rangját is jelezte; minél hajlottabb, görnyedtebb a forma, annál alantosabb, minél egyenesebb, annál magasabb rangu tulajdonosra vall.

A kris kultikus szerepét mutatja a Bali szigeten még manapság is szokásos Kris-tánc. Ezt fényképeken mutatjuk be. A résztvevők jelképes történeteket jelenítenek meg és végül önkivületbe esnek, nem egyszer súlyos sebeket ejtve magukon.

A következő tárlóban ismét iparművészeti tárgyakat látunk. Szízlban nevezetes műipar a gyöngyház-, szinesüveg-, vagy tükörberakásos disztárgyak készítése. Hosszadalmas, bonyolult eljárással rakják össze a mintát enyvezett papirlapon, színével lefelé; ezt azután a tárgynak ragasztóanyaggal /lakkal, gyantával/ bevont felületére viszik át. Száradás után a papirlapot lemossák és a berakásos disztárgyat simára csiszolják.- Ez a munka vagy kínai eredetű, vagy sokat köszönhet kínai hatásoknak. Hátsóindiában, mint már fentebb említettük, sok kínai iparos él. A tárlóban láthatunk egy gyöngyházberakásos tálcát, amely ilyen hátsóindiai kínai munka. Hasonló eljárással készült a terem közepén álló kerek asztal rendkívül finom gyöngyházberakásos disztése is; vietnami munka és a kínai jelleg észrevehető rajta.

Az ékszerek és kis disztárgyak készítése Hátsóindiában és Indonéziában épolly elterjedt, mint Indiában vagy Kinában. A típusok részben indiai, részben kínai, hatásra vallanak, de nagyon gyakori az ősi helyi stilusok alkalmazása is, különösen a népi jellegű darabok esetében. Az ékszereket leginkább az aprólékos, nagy türelmet követelő megmunkálás jellemzi.

4. terem.

Itt festményeket állítottunk ki. A festészet Hátsóindianában és Indonéziában bizonyára époly régi, mint az építészet és a plasztika, de érthető okokból nem maradhattak fenn igen régi festmények, hiszen ezek sokkal inkább ki vannak téve az időjárás és más külső behatások pusztításának.

A terem bejáratától balra és jobbra Bali-szigeti festmények láthatók. Az ablak melletti falon a 2. terem kapcsán már említett Wajang-beber képsorozatait mutatjuk be. Ez, mint fentebb láttuk, a jávai és Bali-szigeti Wajang-játékok egyik műfaja. Ósrégi eredetű, akárcsak a Wajang purva árnyjátéka, s mint ez, szintén az indiai eredetű époszokból, a Mahábháratából és a Rámájánából meríti tárgyát. A tekerceselőkre felcsavart hosszú képszalagok jeleneteit a mutogató sorra elvonultatja a nézők előtt és magyarázó szöveggel, párbeszédekkel, énekkel kíséri a történetet. Az alsó képsorozat a Rámájana egyik részletét mutatja be; a száműzött Ráma királyfi feleségével, Szitával és fivérével, Laksmanával bolyong a rengetegben. Rávana, Lanka démonkirálya el akarja rabolni a szép Szitát; védelmezőt egy aranszörű őz segítségével eltávolítja mellőle. Már el akarja hurcolni, amikor a száműzöttek barátja, Dzsatájusz a félisteni saskeselyű, felébred álmából és lecsap a nőrablóra. Harcolnak, Rávana végül halálosan megsebzí a hü keselyűt és elragadja Szitát. A visszatérő Ráma és fivére Dzsatájuszt a saját kérésére halotti máglyára helyezik, míg ez utolsó szavaival is bosszura hívja fel a hősöket.- A másik képsorozat jelentését nem sikerült még megállapítani, de nyilván szintén ugyanabból a tárgykörből való és fejedelmi asszonyok öltözködését, fürdőjét ábrázolja.- A két képsorozat Bali szigetéről való és a 19.sz. században készülhetett. A képszalagok fölött hasonló modorban festett Bali-szigeti kép van; szintén Ráma történetének egy jelenetét ábrázolja.

Az ajtótól jobbra Bali-szigeti képek láthatók. Az első

a kárhozottak pokolbeli kinszenvedéseit ábrázolja, kedves, sőt mulatságos naivitással. Az ördögök a régi indo-jávai viseletet hordják és szabályos kriseket forgatnak. A másik kép egy naptár, jelképes ábrázolásokkal. Felül a napok "planétáinak" uralkodó istenségei, alul az ezekhez tartozó jelképes állatok láthatók. A babonásan "jónak vagy rossznak" tartott napok megállapítására szolgál.

A szemközti falon sziámi festmények függenek. Mind buddhista tárgyú és a 17-18. századból valók. Különös érdekességük, hogy a két részre osztott festményeken a felső mező a hagyományos, indiai eredetű stílusban van megfestve, a Buddha és más alakok - tanítványok, szentek, istenségek, égi szellemek, stb. - ábrázolásaival, míg az alsó mezőben látható képen a tájképi elemeket, pl. a fákat, a bokrokat szinte naturalisztikus modorban festették. Ez a stílus nyugati képek mintájára 17. sz. óta kapott lábra. De az alakok még ezeken a festményeken is sziámi stílusban vannak ábrázolva. A jelenetek többnyire a Buddha életéből valók, pl. az erősen kopott képen is kivehető az az ábrázolás, amikor a Buddha elhagyta otthonát és a rengetegben épen arra készül, hogy levágja hosszú haját, amely nem illik egy aszkétához. Mellette látható lovásza és hű lova, mely elhozta hazulról, odébb pedig égi istenség vér arra, hogy az eljövendő Buddha hajzatát, mint világraszóló ereklyét, átvegye. Ugyanazon a képen több más mozzanat is látható a Buddha életéből, régi keleti szokás szerint több egymásután következő eseményt ugyanazon a képen ábrázolva.

Az egyik nagy festmény a hét menyországot tünteti fel, amelyek mindegyikében egy-egy égi Buddha honol, míg legfelül az ős-Buddha trónol. Egy másik kép azt a legendát ábrázolja, amidőn a Buddha látogatást tett az istenek homáiban, akik szintén repesve várták a "mindeneket megváltó Tan" megismerését, s oktatja az isteneket. Két nagy képen hasonló téma ábrázolását látjuk: középen ál a Buddha, mellette kétoldalt a "nagy tanítványok", Száriputta és Mógallána. A két festmény stílusában, noha első pillantásra nagyon hasonlóak, felismerhető a különböző-

ség.

A terem közepén egy asztal felső lapjának keretébe foglalva igen érdekes burmai festmény látható. A múlt század végéig készült és emlékeztető történelmi eseményt ábrázol. Az angolok, miután a 19. század folyamán már több háborúval elfoglalták Burma nagyrészét, 1885-ben végleg leverték az ellenállást és megszállták Észak-Burma fővárosát, Mandalayt. Az utolsó burmai királyt családjával együtt Indiába vitték fogságba. Ennek az eseménynek egyes jelenetei láthatók a festményen.

A lépcsőházban még két burmai faragvány látható, az újkor közkeletű stílusában.

Dr. Baktay Ervin.

EFM
Könyvtára
20230113

Hátsóindiára és Indonéziára

vonatkozó művek a Keletázsiai Művészeti Muzeum könyvtárában.
/Zárójelben a munkák könyvtári számai./

1. Összefoglaló munkák:

- Hellwald, Friedrich, Hinterindische Länder un Völker, Leipzig, /167/. Adam Leonhard, Buddha Statuen, Stuttgart, 1925./1246./
Fergusson James, History of Indian and Eastern Architecture, London, 1910. /1183./
Fergusson, James, Indian and Eastern Architecture, London, 1876. /376/.
Döhring Karl, Indische Kunst, Berlin, 1925. /389./
Globetrott; An 19. Jahrhunderts Neige in Japan, China und Java, Braunschweig, 1902. /180./
Goomaraswamy, K.Ananda, Geschichte der Indischen und Indonesischen Kunst, Leipzig, 1927. /1262./

2.Sziám:

- Bowring, John, The Kingdom and People of Siam, London, 1857. /165./
Döhring, Karl, Siam, Darmstadt, 1923. /459./
Hesse-Wartegg, Ernst, Siam, das Reich des weissen Elefanten, Leipzig, 1899. /163/.
Leonowens, Harrette Anna, The English Governess at the Siamese Court, London, 1870. /166./
Frank, Vincent, The Land of the white Elephant, London, 1873./164./

3. Burma:

- Birma, B.Sz.E. + 5. kötet, 240-248 l. /527/5./
Gordon Ch. Alexander, Our Trip to Burmah, London, 1874. /162./
Thomann Th. Pagan, Ein Jahrtausend Buddhistischer Tempelkunst, Stuttgart, 1923. /476./

4. Malája:

Preyer, Axel, Indo-Malayische Streifzüge, Leipzig, 1903. /160./
 Indo-Malajszkaja oblaszty, B.Sz.E. 18. kötet 103-105 l. /527/18./

5. Indonésia:

Angoulvant, G., Les Indes Néerlandaises, Paris, 1926. /540./
Borobudur, B.Sz.E. 5. kötet, 587 l. /527/5./
Indonésia, B.Sz.E. 18. kötet, 106-127 l. /527/18./
Krämer, Augustin, West-Indonesien, Stuttgart, /458./
Scheltema, J.F. Monumental Java, London, 1912. /1215./
Höyer, Otto, Javanische Schattenspiele, Leipzig, 1923. /739./
Pedersen, Hugo, Durch den Indischen Archipel, Stuttgart, 1902.
 /144./
Borneo, B.Sz.E. 5. kötet, 583-587 l. /527/5/
With Karl, Java, Hagen, 1920. /460./

6. Indokina:

Angkor-Ton, B.Sz.E. 2. kötet, 386 l. /527/2./
Angkor-Vat, B.Sz.E. 2. kötet, 385-386 l. /527/2./
Groslier, George, La Sculpture Khmère Ancienne, Paris, 1925. /III3./
Indokitaj, B.Sz.E. 18. kötet, 100-103. l. /527/18./
Vassal, M. Gabrielle, Mon séjour au Tonkin et au Yunnan, Paris,
 /1356./
Dieulefils P., L' Indo-Chine pittoresque - Monumentale Ruines D,
 Angkor Cambodge, Paris /F.3/.
 Bolsaja Szovjetszkaja Enciklopedija.
Pourcourville, Albert, L'Art Indo-Chinois, Paris, 1894. /1023./
Cosdes G., Les États Hindouises d' Indochine, Paris, 1948. /1362./
Vjetnam, B.Sz.E. 9 kötet, 545-562 l. /527/9./

Óceánia:

Enock Reginald, The Secret of the Pacific, London, 1912. /1195./
 Folyóiratokban megjelent tanulmányok bibliográfiáját a könyv-
 táros a kutatók rendelkezésére bocsájtja.

HFM
Könyvtára
20230113

HFM
Könyvtára
20230113